Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SİVİL KATILIM PROJESİ

AFET VE ACİL DURUMLARDA ENGELLİLERE YÖNELİK İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

2025

Bu rapor Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle "Sivil Katılım Hibe Programı" kapsamında hazırlanmıştır. Bu rehber'in içeriği yalnızca Türkiye Sakatlar Derneği sorumluluğundadır, UNDP ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

AFET VE ACİL DURUMLARDA ENGELLİLERE YÖNELİK İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ ARAŞTIRMASI SONUÇ RAPORU

+90(212) 521 49 12

www.engelizafet.com

info@tsd.org.tr

İSTANBUL - 2025

Bu rapor Avrupa Birliği’nin mali desteğiyle “Sivil Katılım Hibe Programı” kapsamında hazırlanmıştır. Bu rehber’in içeriği yalnızca Türkiye Sakatlar Derneği sorumluluğundadır, UNDP ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

GİRİŞ

Afetler, tüm toplum kesimlerini etkileyen kriz durumlarıdır; ancak bu etkiler bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Özellikle engelli bireyler, afet ve acil durumlarda diğer gruplara kıyasla çok daha fazla risk altındadır. Bu nedenle, afet risk azaltma ve müdahale politikalarının engelli bireylerin ihtiyaçlarını öncelikli ve kapsayıcı biçimde ele alması kritik öneme sahiptir.

Bu rapor, farklı coğrafi, demografik ve ekonomik özelliklere sahip beş ülkenin — Japonya, ABD, Yeni Zelanda, Bangladeş ve Filipinler — afet ve acil durum yönetimi süreçlerinde engelli bireylere yönelik iyi uygulamalarını incelemektedir. Her ülke örneği; yasal çerçeve, hazırlık çalışmaları, tahliye ve barınma planlamaları, erişilebilirlik ve bilgilendirme sistemleri, yerel yönetim ve sivil toplum katkıları gibi başlıklarda analiz edilmiştir.

Bu çalışma, Türkiye'deki karar vericilere ve uygulayıcılara yol gösterebilecek nitelikte, politika yapımında karşılaştırmalı değerlendirme ve ilham verecek uygulama örneklerini sunmayı amaçlamaktadır.

02 **Japonya**
Japonya, afet yönetiminde engelli bireylerin ihtiyaçlarını bütüncül şekilde ele alan öncü ülkelerdendir.

04 **Amerika Birleşik Devletleri**
ABD, engelli bireylerin afet ve acil durumlarda korunması hususunda kapsamlı yasal düzenlemelere ve uygulamalara sahip bir ülkedir.

07 **Yeni Zelanda**
Yeni Zelanda, kapsayıcı afet risk yönetimi konusunda stratejik yaklaşımlar geliştirmiş bir ülkedir.

10 **Bangladeş**
Bangladeş, coğrafi konumu nedeniyle sık sık sel, siklon gibi afetlerle karşılaşan bir ülkedir.

13 **Filipinler**
Filipinler, coğrafi yapısı gereği tayfunlar, depremler, volkanik patlamalar gibi bir dizi tehlikeyle sık karşılaşan bir başka ülkedir.

JAPONYA

Japonya, afet yönetiminde engelli bireylerin ihtiyaçlarını bütüncül şekilde ele alan öncü ülkelerdendir. Deprem ve tsunami gibi felaketler yaşamış olması nedeniyle **engelli bireylerin afete hazırlığı ve tahliyesi** konusunda kapsamlı düzenlemeler geliştirilmiştir.

- **Yasal ve Kurumsal Çerçeve:**

  1961 tarihli Temel Afet Yönetimi Yasası'nda (Saigai Taisaku Kihon-hō) "özel yardıma ihtiyacı olan kişiler" kategorisi altında engelli bireyler öncelikli grup olarak tanımlanmıştır.

  2013 yılında yapılan yasal değişiklikle, belediye başkanlarına, afet anında kendi başına tahliye olamayacak bireylerin listesini oluşturma ve ilgili birimlerle paylaşma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu kayıt sistemi, afet anında hızlı müdahale ve öncelikli tahliye süreçleri için kritik rol oynamaktadır.

  2016'da Japon hükümeti, **"Refah Amaçlı Tahliye Merkezleri"**ne yönelik kılavuzlar yayınlayarak, engelli ve yaşlı bireylerin afet anında barınabileceği uygun merkezlerin önceden belirlenmesi ve işletilmesini teşvik etmiştir. Bu kılavuzlar, yerel yönetimlerin tahliye planlarını erişilebilirlik ve bakım ihtiyaçlarına göre şekillendirmesi açısından önemlidir. (reconstruction.go.jp)

- **Afet Risk Azaltma ve Hazırlık:**

  Japonya'da, engelli bireyler için afet öncesinde düzenli olarak eğitimler ve tatbikatlar yapılmaktadır. Örneğin bazı bölgelerde, engelli bireylerin ve onların destek personelinin birlikte katıldığı özel deprem tahliye tatbikatları düzenlenmektedir. Bu tatbikatlar, afet anında panik, iletişim kopukluğu ve koordinasyonsuzluğu azaltmak açısından etkili bulunmuştur.

  Ayrıca, **"kişiye özel tahliye kartı"** uygulaması yaygındır. Bu kartlar, bireyin kimlik bilgileri, sağlık durumu, iletişim ihtiyaçları ve özel destek gereksinimlerini içermekte; afet anında kurtarma ekiplerinin en uygun müdahaleyi sağlamasına yardımcı olmaktadır. Yabancı uyruklu veya zihinsel engeli olan bireyler için sadeleştirilmiş ve sembollerle desteklenmiş versiyonları da mevcuttur.

Engelli dernekleri ve yerel sosyal hizmet birimleri, afet risk planlamasına aktif olarak katılmakta; mahalle bazında hazırlık toplantıları ve ortak çalışmalar yürütmektedir. (tia21.or.jp).

- **Tahliye ve Barınma Düzenlemeleri:**

  Japonya'da tahliye planları, engellilerin hareket kabiliyetine uygun şekilde hazırlanır. Mahallelerde tekerlekli sandalye erişimine uygun tahliye yolları belirlenmekte; asansör kullanımı mümkün olmayan binalarda alternatif taşıma yöntemleri planlanmaktadır.

  2011 yılında yaşanan Tōhoku depremi ve tsunamisi sonrasında, genel tahliye merkezlerinde zorlanan engelli ve yaşlı bireyler için **152 adet Refah Amaçlı Tahliye Merkezi** açılmıştır. Bu merkezlerde sağlık personeli, bakım destek elemanları, mahremiyet alanları ve psikososyal destek hizmetleri sağlanarak, engelli bireylerin uygun koşullarda barınması sağlanmıştır.

  Bu deneyim sonrasında, yerel yönetimlerin afet öncesinde erişilebilir tahliye merkezleri belirleme ve hazırlama sorumluluğu yasal hale gelmiştir. Tahliye sırasında, görme ve işitme engellilere özel destek sağlanmakta; örneğin tahliye ekiplerine engelli bireylerle iletişim kurma eğitimi verilmektedir (reconstruction.go.jp).

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  Japonya'da afet bilgilendirme sistemleri çok formatlıdır. Ulusal yayın kurumu NHK, **erken uyarı mesajlarını** televizyon ekranlarında **altyazı ve sesli anonslarla** birlikte verir. İşitme engelliler için kırmızı flaşörlü alarmlar; görme engelliler için sesli sirenler ve dokunsal titreşimli cihazlar kullanılır.

  Özellikle afet geçmişi olan bölgelerde, **"Özel Bakım Gerektiren Kişiler Ana Planı"** hazırlanmakta; bu planlar kapsamında bilgilendirmelerin yazılı, sade dilde, büyük puntolarla ve sesli olarak yapılması sağlanmaktadır. Ayrıca, Japonca bilmeyen bireyler için uyarıların İngilizce gibi dillerde sunulması teşvik edilmektedir (reconstruction.go.jp).

- **Yerel Yönetim ve Sivil Toplum Katkıları:**

  Yerel yönetimler, mahalle düzeyinde engelli bireyleri tespit ederek, **“komşuluk temelli destek ağları”** oluşturmaktadır. Afet sırasında, komşuların yaşlı ve engelli bireylere yardımcı olması yönünde halk bilinci çalışmaları yürütülmektedir. **“Komşunu kontrol et, yardıma ihtiyacı varsa yardımcı ol”** ilkesi, kamu uyarı sistemlerinin bir parçası haline getirilmiştir.

  Belediyeler, sosyal hizmet birimleri ve gönüllü afet ekipleri iş birliğiyle engelli bireylerin tahliyesini organize etmektedir. Örneğin, Toyota gibi büyük firmaların çalışanlarından oluşan afet gönüllüleri, engelli bireylerin öncelikli tahliyesi konusunda özel eğitim almaktadır.

  Sivil toplum örgütleri, özellikle **Japon Engelliler Federasyonu (JDFA)**, afet sonrası destek merkezleri kurarak ihtiyaç tespiti ve yardım dağıtımı gibi hizmetler sunmakta; özel sektör ise teknoloji desteğiyle (örneğin, NTT Docomo’nun acil durum titreşimli uyarı cihazları) sürece katkı sağlamaktadır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)

ABD, engelli bireylerin afet ve acil durumlarda korunması hususunda kapsamlı yasal düzenlemelere ve uygulamalara sahip bir ülkedir.

- **Yasal ve Kurumsal Çerçeve:**

  Özellikle 1990 yılında yürürlüğe giren Amerikalılar Engelliler Yasası (ADA), kamu hizmetlerinin ve acil durum altyapılarının tüm bireyler için erişilebilir olmasını yasal zorunluluk haline getirmiştir.

  2005’teki Katrina Kasırgası sırasında yaşanan büyük eksiklikler, ülkenin bu konuda yapısal reformlara gitmesine neden olmuştur. 2006 yılında çıkarılan **“Post-Katrina Acil Durum Reform Yasası”** ile Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) bünyesinde **“Engelliler Entegrasyon Ofisi”** kurulmuş ve bu yapı afet yönetiminin her aşamasında engellilerin haklarını ve ihtiyaçlarını gözetmekle görevlendirilmiştir. FEMA'nın Engelli Entegrasyon Danışmanları, afet bölgelerine gönderilerek yerel yöneticilere teknik destek sunar, tahliye ve barınma planlarının erişilebilirliğini denetler (fema.gov).

- **Afet Risk Azaltma ve Hazırlık:**

  ABD'de afet yönetimi, **"bütün toplum"** yaklaşımıyla şekillenmektedir. Bu çerçevede, engelli bireyler hazırlık planlarının sadece hedef kitlesi değil, aynı zamanda aktif paydaşı olarak tanımlanır. FEMA tarafından yayımlanan **"Fonksiyonel İhtiyaç Destek Hizmetleri Rehberi"** (FNSS), genel barınaklarda engelli ve özel gereksinimli bireyler için yapılması gereken düzenlemeleri açıkça belirtmektedir. Örneğin; rampa, geniş yatak aralığı, erişilebilir duş ve tuvalet gibi fiziksel düzenlemelerin yanı sıra kişisel bakım desteği, ilaç yönetimi ve servis hayvanı alanları gibi ihtiyaçlar da kapsanır.

  FEMA ve Amerikan Kızılhaçı gibi kurumlar tarafından yayımlanan **"Engelliler İçin Afete Hazırlık Rehberleri"** bireylerin kişisel destek ağı kurmaları, yedek tıbbi malzeme bulundurmaları gibi pratik bilgiler içermektedir. Ayrıca, Ulusal Yangından Korunma Derneği (NFPA) tarafından hazırlanan tahliye rehberleri, farklı engel türlerine özel öneriler sunar (fema.gov).

- **Tahliye ve Barınma Düzenlemeleri:**

  ABD'de afet planlaması, t**ahliye ve barınma sistemlerinin erişilebilirliğini garanti altına alacak şekilde yapılandırılmıştır**. Büyük şehirlerin tahliye planlarında, tekerlekli sandalye kullanıcılarının asansörsüz bina katlarından indirilmesi için özel prosedürler geliştirilmiştir. Görme engelli bireyler için rehber personel, işitme engelliler içinse görsel alarm sistemleri (ışıklı sinyal, ekran mesajları vb.) devreye sokulmaktadır.

  FEMA'nın teknik destek sağladığı yerel yönetimler, afet sırasında erişilebilir otobüs, minibüs ve ambulans filosu oluşturmakla yükümlüdür. Örneğin, New York şehri, Sandy Kasırgası sonrası tahliye merkezlerine işaret dili tercümanları ve tekerlekli sandalye şarj istasyonları yerleştirmiştir.

  Barınma merkezleri ADA standartlarına uygun olmalıdır. **Bu merkezlerde engelli bireylerin ihtiyaçları kayıt aşamasında belirlenir ve kendilerine özel alanlar sağlanır.** FNSS kapsamında, geçici barınaklara gerektiğinde portatif rampalar, işitme döngü sistemleri, Braille levhalar ve kişisel bakım destek ekipmanları ulaştırılmaktadır.

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  ABD'de afet bilgilendirme sistemleri çok kanallı ve çok formatlı şekilde yürütülür. Cep telefonlarına gönderilen **Wireless Emergency Alerts (WEA) mesajları**, metin tabanlı olduğu için işitme engelli bireyler için uygundur. Televizyon yayınlarında acil durum uyarılarının alt yazılı sunulması ve işaret dili tercümanlarının ekranda yer alması yasal zorunluluktur. Ulusal Hava Durumu Servisi'nin sesli radyo yayınları, görme engelliler için önemli bir bilgi kaynağıdır.

  Ayrıca FEMA'nın Afet Müdahale Merkezlerinde, Braille materyaller, işitme cihazlarıyla uyumlu tercüman sistemleri ve anında video çeviri hizmetleri gibi erişilebilirlik çözümleri sunulmaktadır. Web siteleri ve mobil uygulamalar ise **WCAG standartlarına göre tasarlanmakta ve erişilebilirlik testlerinden geçirilmektedir.**

- **Yerel Yönetim ve STK Katkıları:**

  ABD'de **yerel yönetimler, afet planlamasına engelli temsilcilerini dahil etmekle yükümlüdür.** Pek çok eyalette, Engelliler Afet Danışma Kurulları kurulmuştur. Los Angeles Afet Hazırlık Koalisyonu ve New York Engelliler Afet Grubu bu yapılar arasında öne çıkmaktadır.

  Sivil toplum kuruluşları da sürece aktif katılır. Amerikan Kızılhaçı, barınma merkezlerinde engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak malzemeleri sağlamakta; ayrıca gönüllü eğitim programlarında engellilik konusuna özel önem vermektedir. Partnership for Inclusive Disaster Strategies gibi kuruluşlar ise engelli hakları temelinde politika geliştirme, kapasite artırımı ve dava yoluyla hak savunuculuğu yapmaktadır.

  FEMA'nın Engelli Entegrasyon Danışmanları, yerel yönetim, özel sektör ve STK'lar arasında köprü kurarak, afet sürecinde engellilerin görünmeyen ihtiyaçlarının da sistematik biçimde karşılanmasını sağlamaktadır.

YENİ ZELANDA

Yeni Zelanda, **kapsayıcı afet risk yönetimi** konusunda stratejik yaklaşımlar geliştirmiş bir ülkedir. Engellilerin topluma tam katılımını amaçlayan **Yeni Zelanda Engellilik Stratejisini (NZ Disability Strategy)** benimseyen ülke, bu anlayışı afet yönetimine de entegre etmektedir. Özellikle Christchurch depremleri sonrası engelli bireylerin tahliye ve yeniden yapılanma süreçlerine dair önemli dersler çıkarılmıştır:

- **Yasal ve Politik Çerçeve:**

  Yeni Zelanda, afet risk yönetiminde engelli bireylerin katılımını yasal ve stratejik düzeyde garanti altına almış ülkelerden biridir. 2008'de Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ülke, 2016 yılında "Yeni Zelanda Engellilik Stratejisi"ni benimsemiş ve bu stratejiyi tüm kamu politikalarına entegre etmeyi taahhüt etmiştir.

  Engellilik Stratejisi, afet yönetimi dahil olmak üzere tüm hizmetlerin "ikili yol" yaklaşımıyla yürütülmesini öngörür: hem tüm hizmetlerin engellilere kapsayıcı hale getirilmesi hem de özel destek mekanizmalarının korunması. 2019 yılında yayımlanan Ulusal Afet Direnç Stratejisi, bu anlayışı güçlendirmiş ve toplumsal kapsayıcılığı afet dayanıklılığı için temel ilke olarak belirlemiştir.

  Sivil Savunma ve Acil Durum Yönetimi (CDEM) yasaları uyarınca yerel CDEM grupları, afet planlarında savunmasız grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla yükümlüdür. Engelli topluluklarının sesini duymak, yalnızca iyi niyetli bir hedef değil; yasal bir gerekliliktir. (civildefence.govt.nz) (Disability & Society Volume 34, 2019 - Issue 2).

- **Afet Risk Azaltma ve Hazırlık:**

  Yeni Zelanda'da afet hazırlık süreçleri, bireysel, topluluk ve kurumsal düzeyde planlanmaktadır. Örneğin, okullarda engelli çocuklara özel afet eğitimi programları uygulanırken; kurumlarda ise PEEP (Personal Emergency Evacuation Plan – Kişisel Acil Durum Tahliye Planı) hazırlanması teşvik edilir.

  Deprem ve tsunami tatbikatları düzenli olarak yapılmakta ve engelli bireyler bu tatbikatlara aktif biçimde dahil edilmektedir. Auckland bölgesinde, yüksek katlı binalarda asansör kullanamayan bireylerin tahliyesi için özel eğitimli gönüllü ekipler kurulmuştur.

  Yeni Zelanda Kızılhaçı ve Civil Defence gibi kurumlar, toplum farkındalığını artırmak için sade dilli, grafik destekli ve büyük puntolu afet bilgi kitapçıkları yayınlamakta; bu materyaller yerel halkın yanı sıra zihinsel veya görme engelli bireyler için uyarlanmış versiyonlar da içermektedir.

- **Tahliye ve Barınma Düzenlemeleri:**

  Yeni Zelanda'da tahliye planlaması, aile düzeyinden başlayarak yerel CDEM gruplarına kadar yayılan çok katmanlı bir yapı ile yapılmaktadır. Evde bakım hizmeti alan engelliler için elektrik kesintisi durumunda medikal cihaz yedeği planlanmakta, tekerlekli sandalye kullanıcıları için alternatif tahliye yöntemleri geliştirilmekte ve tahliye senaryoları çeşitli engel gruplarına göre özelleştirilmektedir.

  Toplanma alanları, engelli bireylerin erişimine uygun olarak seçilmekte ve işaretlenmektedir. Acil barınma merkezlerinde rampalar, portatif tuvaletler, özel ihtiyaç çantaları ve rehber personel gibi destekler sağlanmaktadır. Görme ve işitme engelliler için eşlik edecek görevliler afet öncesinde belirlenmekte ve bu görevler resmi protokollere dahil edilmektedir.

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  Yeni Zelanda'da acil durum iletişiminde erişilebilirlik temel ilkedir. İşaret dili (NZSL), ülkenin üçüncü resmi dili olarak tanınmakta ve tüm acil durum yayınlarında NZSL tercümanlarının ekranda yer alması yasal zorunluluktur.

  SMS ve radyo tabanlı erken uyarı sistemleri, işitme engelliler için metinli ve titreşimli seçenekler sunarken; görme engelliler için sesli anons ve Braille materyaller dağıtılmaktadır. Tsunami sonrası hazırlanan tahliye haritaları, görme engelliler için Braille baskılı olarak ulaştırılmıştır.

  Civil Defence tarafından geliştirilen internet tabanlı afet bilgi sistemleri (ör. e-bildirim platformları), WCAG standartlarına uygun biçimde erişilebilirlik testlerinden geçirilerek kullanıma sunulmuştur.

  Bazı yerel topluluklarda yenilikçi uygulamalar da görülmektedir. Örneğin; işitme engelliler için yanıp sönen ışıklı uyarı sistemleri geliştirilmiş, gönüllülerce bu cihazlar evlere takılmıştır. Bu sistemler, erken uyarı verildiğinde eşzamanlı olarak ışık vererek bireyleri bilgilendirmektedir.

- **Yerel Yönetim ve STK Katkıları:**

  Yeni Zelanda'da yerel yönetimler, afet planlaması süreçlerine engelli bireylerin ve derneklerinin doğrudan katılımını sağlayacak mekanizmalar kurmuştur. Wellington bölgesinde kurulan "Engellilik İstişare Grubu", CDEM ofisiyle birlikte çalışmakta ve planlara geri bildirim sunmaktadır.

  Christchurch depremleri sonrasında oluşturulan "Afet Sonrası Engellilik Eşgüdüm Grubu", geçici barınma alanlarının erişilebilir hale getirilmesini, konteyner yerleşimlerinin rampalı olmasını ve engelli tuvaleti sayısının artırılmasını sağlamıştır.

  Sivil toplum kuruluşları, özellikle **Afet Risk Azaltımı için Engelliler Ağı** gibi yapılar, farkındalık kampanyaları düzenlemekte ve engelli bireylerin afet sonrası rehabilitasyon süreçlerine aktif katılımını teşvik etmektedir.

Örneğin, evlerin ve kamusal alanların yeniden inşasında “evrensel tasarım” ilkelerinin uygulanması için hükümete öneriler sunulmuştur.

Yeni Zelanda Kızılhaçı ve çeşitli sağlık STK’ları, afetten etkilenen engellilere tıbbi cihaz temini, rehabilitasyon ve psikososyal destek gibi alanlarda iş birliği yürütmektedir.

BANGLADEŞ

Bangladeş, doğal afetlere son derece açık bir coğrafyada yer almaktadır. Sel, siklon, toprak kayması ve aşırı sıcaklık gibi afet türleri, nüfusun büyük bir kısmını sürekli risk altında bırakmaktadır. Ülke, özellikle 1970’lerde yaşanan yıkıcı siklonların ardından afet yönetimini ulusal politika düzeyine taşımıştır.

- **Yasal ve Kurumsal Çerçeve:**

  1997 yılında yürürlüğe giren Afet Yönetimi Politikası, topluluk temelli afet yönetimini merkezine almış; 2012 tarihli Ulusal Afet Yönetim Yasası ise afet yönetimini yasal bir kurumsallığa kavuşturmuştur. Ancak engelli bireyler, bu düzenlemelerde uzun süre görünmez kalmıştır.

  2015 yılında kabul edilen “Bangladeş Engellilik Hakları ve Koruma Yasası” ile birlikte, afet yönetimi planlarına engelli bireylerin katılımı ve korunması zorunlu hale getirilmiştir. Bu yasa, afet anlarında engelli bireylerin öncelikli destek alması gerektiğini belirtmekte ve kamu kurumlarına planlarını erişilebilir kılma yükümlülüğü getirmektedir. (hpod.law.harvard.edu)

- **Afet Risk Azaltma ve Hazırlık:**

  Bangladeş'te, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan engelli bireyler, afet öncesi hazırlık çalışmalarından sıklıkla dışlanmaktadır. Bu duruma yanıt olarak hem kamu kurumları hem de STK'lar, kapsayıcı afet hazırlığı projeleri geliştirmiştir.

  Örneğin, **CBM International ve Centre for Disability in Development (CDD)** gibi kuruluşlar, engelli bireyler için afet hazırlık eğitimleri düzenlemekte; "kişisel güvenlik planı" kavramını yaygınlaştırmaktadır. Bu planlar, bireyin afet öncesi ve sonrası ne yapacağını, kime haber vereceğini, nereden destek alacağını tanımlar.

  Toplum temelli afet gönüllüleri, engelli bireylerin evlerini ziyaret ederek tahliye rotalarını kontrol eder, ihtiyaçlarını kayıt altına alır. Bazı bölgelerde, engelli bireylerin yer aldığı "topluluk afet komiteleri" kurulmuş ve bu bireyler, afet tatbikatlarının planlama aşamasına doğrudan dahil edilmiştir

- **Tahliye ve Barınma Düzenlemeleri:**

  Bangladeş'te en önemli zorluklardan biri, engelli bireylerin afet sırasında güvenli alanlara ulaşamaması ve tahliye altyapısının erişilebilir olmamasıdır. Siklon barınaklarının çoğu merdivenli ve kalabalık yapılardır; tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun değildir.

  Bu durumu çözmek amacıyla bazı STK'lar, yerel yönetimlerle iş birliği yaparak "erişilebilir barınak modeli" geliştirmiştir. Bu modellerde rampalar, geniş girişler, sabit tırabzanlar ve portatif tuvaletler gibi düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca, kadın engellilerin özel hijyen ihtiyaçları dikkate alınarak mahrem alanlar oluşturulmaktadır.

  Tahliye sırasında engelli bireylerin taşınmasını kolaylaştırmak için bazı bölgelerde **"refakatçi eşleştirme sistemi"** uygulanmaktadır. Bu sistemde, afet öncesi dönemde her engelli birey için bir gönüllü komşu eşleştirilir. Bu kişi, afet anında ilk müdahale ve tahliye sorumluluğunu üstlenir (theworld.org).

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  Bangladeş'te afet erken uyarı sistemleri büyük ölçüde radyoya, megafonlara ve yerel duyurulara dayalıdır. Bu durum, işitme engelliler için önemli bir engel oluşturmaktadır. Ancak bazı yerel pilot projelerle alternatif çözümler geliştirilmiştir.

  Örneğin, Mohammadpur bölgesinde CBM ve yerel yönetim iş birliğiyle işitme engellilere yönelik titreşimli uyarı cihazları dağıtılmıştır. Ayrıca, görme engelliler için radyo programlarında sesli yönlendirmeler ve afet durumunda ne yapılacağına dair özel içerikler hazırlanmıştır.

  Afet bilgilendirme materyalleri, genellikle yazılı broşür ve el ilanı şeklinde hazırlansa da, bazı STK'lar bunları kolaylaştırılmış dilde, sembollerle desteklenmiş hale getirmiştir. Engellilik türüne göre ayrıştırılmış bilgi setleri, ailelerin de afet sırasında daha etkili destek sağlamasını mümkün kılmıştır.

- **Yerel Yönetim ve STK Katkıları:**

  Bangladeş'te yerel yönetim birimleri sınırlı kapasiteye sahip olsa da, sivil toplumun güçlü müdahalesiyle engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilmesi mümkün olmaktadır. **CDD, ActionAid, CBM** gibi kuruluşlar, afet sonrası yapılan ihtiyaç değerlendirmelerinde engelli bireyleri öncelikli gruplar arasında ele almakta ve kayıt sistemlerini buna göre düzenlemektedir.

  Kırsal bölgelerde, köy bazlı afet müdahale planlarına engelli bireylerin isimleri ve iletişim bilgileri dahil edilmekte; bu bilgiler yerel afet yönetim komiteleriyle paylaşılmaktadır. Bu sistem, müdahale ekiplerinin önceliklendirme yapmasını kolaylaştırmaktadır.

  Kadın engellilerin sesinin duyulması için özel forumlar düzenlenmekte, afet sonrası yeniden inşa projelerinde evrensel tasarım ilkeleri önerilmektedir. Psiko-sosyal destek ihtiyacı yüksek olan bireyler için, dini liderler ve yerel sağlık çalışanlarıyla iş birliği yapılmaktadır.

FİLİPİNLER

Filipinler, coğrafi yapısı gereği tayfunlar, depremler, volkanik patlamalar gibi bir dizi tehlikeyle sık karşılaşan bir başka ülkedir. Afet yönetimi konusunda kurumsal kapasitesi yüksek olan Filipinler, e**ngellilerin afet risk yönetimine tam katılımı** konusunda da önemli adımlar atmıştır. Gerek yasal düzenlemeler gerekse yereldeki iyi uygulamalar bakımından Filipinler örneği dikkat çekicidir:

- **Yasal ve Kurumsal Çerçeve:**

  Filipinler, Pasifik Ateş Çemberi'nde yer alması nedeniyle sık sık deprem, tayfun, volkanik patlama ve sel gibi afetlerle karşılaşan bir ülkedir. Bu afet sıklığı, ülkeyi kriz yönetimini kurumsallaştırmaya zorlamıştır. 2010 yılında yürürlüğe giren Afet Risk Azaltımı ve Yönetimi Yasası, afet yönetiminde merkeziyetçilikten uzak, yerel yönetimleri sorumluluk alan aktörler haline getiren bir yapı kurmuştur.

  Bu yasa, afet yönetimi sisteminin dört temel bileşen üzerine kurulmasını öngörür: önleme ve risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme. Bu çerçevede Ulusal Afet Risk Azaltımı ve Yönetimi Konseyi (NDRRMC) kurulmuş ve yerel düzeyde afet kurullarının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir.

  2016 yılında Filipinler hükümeti, engelli bireylerin afet yönetimine katılımını teşvik eden "Afetlerde Engelli Bireylerin Haklarına Duyarlı Rehber İlkeler" belgesini yayımlamıştır. Bu rehber, yerel yönetimlerden, tüm afet planlarının engelli bireylerin hak ve ihtiyaçlarını gözeterek hazırlanmasını talep etmektedir (maketherightreal.net).

- **Afet Risk Azaltma ve Hazırlık:**

  Filipinler, afet risk azaltımı konusunda toplum temelli yaklaşımlara öncelik vermektedir. Özellikle kıyı bölgelerinde yaşayan halk için afet farkındalığı, hayat kurtarıcı bilgi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle **Barangay (mahalle)** düzeyinde düzenli olarak afet tatbikatları yapılmakta, halk bilinçlendirme kampanyaları yürütülmektedir.

  Engelli bireyler, bu sürece aktif şekilde dahil edilmektedir. Örneğin, CBM ve Handicap International tarafından yürütülen projelerde, engelli bireylerin kendi afet planlarını hazırlamaları desteklenmiş; bireysel risk haritalama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarla hem bireylerin risk algısı geliştirilmiş hem de yerel yönetimlerin ihtiyaç analizleri zenginleştirilmiştir.

  Okullarda, çocuklara yönelik afet eğitimi programlarına özel eğitim öğrencileri dahil edilmekte; alternatif iletişim yöntemleriyle öğrenme desteklenmektedir. Ayrıca, engelli bireylere yönelik PEEP (Kişisel Acil Durum Planı) uygulamaları teşvik edilmektedir.

- **Tahliye ve Barınma Düzenlemeleri:**

  Filipinler'de afetlerde en büyük sorunlardan biri, tahliye merkezlerinin kapasite ve erişilebilirlik açısından yetersizliğidir. Çok sayıda insanın aynı anda barınmak zorunda kaldığı bu alanlar, genellikle okul binaları veya camiler gibi geçici mekânlar olup, engelli bireylerin erişimine uygun değildir.

  Bu nedenle bazı yerel yönetimler, "engelli dostu tahliye alanları" konsepti geliştirmiştir. Bu merkezlerde rampalar, portatif erişilebilir tuvaletler, özel bakım alanları, servis hayvanı bölgeleri ve mahremiyet perdeleri gibi düzenlemeler yapılmaktadır. Filipinler Kızılhaçı'nın desteğiyle yürütülen projelerde, engelli bireylerin barınma merkezlerinde kayıt, yerleştirme ve hizmetlere erişim süreci sadeleştirilmiştir.

  Tahliye sırasında, engelli bireylerin evlerinden güvenli bölgelere ulaşması için "komşu destek sistemi" uygulanmakta; afet öncesi

dönemlerde her engelli birey için bir refakatçi komşu belirlenmektedir. Bu kişiler, afet anında tahliye görevini üstlenmektedir (maketherightreal.net).

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  Filipinler'de erken uyarı sistemleri çok bileşenli olarak yürütülmektedir: SMS ile uyarılar, siren sistemleri, mobil uygulamalar, sosyal medya duyuruları ve radyo yayınları eş zamanlı kullanılır. Bu sistemler, engelli bireylerin bilgiye ulaşımında önemli bir rol oynasa da henüz tümüyle erişilebilir değildir.

  Bununla birlikte, bazı yenilikçi uygulamalar dikkat çekicidir: **Bohol ve Cebu** gibi bölgelerde, işitme engellilere yönelik **yanıp sönen lambalı sirenler**, görme engelliler içinse **sesli yönlendirme yapan mobil uygulamalar** kullanılmaktadır. Ayrıca, acil durum uyarıları bazı bölgelerde **Filipin İşaret Dili (FSL)** tercümanlarıyla birlikte yayınlanmakta; sosyal medya kanallarında sadeleştirilmiş grafiklerle desteklenmektedir.

  STK'lar tarafından geliştirilen afet bilgilendirme kitapçıkları, düşük okuryazarlık seviyesine sahip bireyler ve zihinsel engelliler için sade dil ve görsel sembollerle hazırlanmıştır (hi-canada.org).

- **Erişilebilirlik ve Bilgilendirme:**

  Filipinler'de yerel yönetimlerin afet yönetimindeki rolü güçlüdür. Her barangay düzeyinde “Afet Risk Azaltım Kurulları” bulunmaktadır. Son yıllarda bu kurullar, engelli temsilcilerini üyelik düzeyine çıkarmaya başlamış; böylece planlama süreçlerinde doğrudan temsil sağlanmıştır.

  Sivil toplum kuruluşları, özellikle A**KAP, CBM, Handicap International,** ve **IDEALS** gibi örgütler, engelli bireylerin afet yönetimi süreçlerine katılımını kolaylaştırmakta ve hükümete politika önerileri sunmaktadır. Bu kuruluşlar, barınma sonrası ihtiyaç analizi çalışmalarında engelliliğe dayalı ayrıştırılmış veri toplanmasını sağlamakta; bu da kaynak dağıtımında adaleti artırmaktadır.

Ayrıca, kadın engellilerin özel ihtiyaçlarına dikkat çekmek amacıyla ayrı forumlar düzenlenmekte; yeniden inşa ve rehabilitasyon süreçlerinde "evrensel tasarım" ilkesinin uygulanması savunulmaktadır.

GENEL KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ - ORTAK YÖNLER, FARKLILIKLAR VE TÜRKİYE İÇİN ÇIKARIMLAR

Afet ve acil durumlar, en kırılgan grupların yaşam hakkını tehdit eden karmaşık süreçlerdir. Bu bağlamda, engelli bireylerin afet döngüsüne dahil edilmesi, yalnızca insani değil; aynı zamanda yönetişimsel bir zorunluluktur. Birleşmiş Milletler'in "Hiç kimseyi geride bırakma" ilkesi, afet politikalarının ancak eşitlikçi ve kapsayıcı olduğunda etkili olabileceğini vurgular.

Bu karşılaştırmalı analiz, farklı coğrafi, ekonomik ve yönetsel yapılara sahip beş ülkenin – Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda, Bangladeş ve Filipinler – engelli bireyleri merkeze alan afet yönetimi uygulamalarını incelemektedir. Seçilen ülkeler; hem afet riski yüksek olan bölgelerden seçilmiş, hem de engelli kapsayıcılığı konusunda farklı modeller geliştirmiştir. Bu yönüyle, sadece başarılı örnekleri değil, çeşitli bağlamlarda karşılaşılan zorlukları da görünür kılmaktadır.

Aşağıdaki bölümlerde önce bu ülkelerin birbirleriyle kıyaslaması yapılmakta, ardından Türkiye için çıkarılabilecek dersler ve stratejik öneriler sunulmaktadır.

Yukarıda incelenen beş ülkenin engellilere yönelik afet ve acil durum uygulamaları aşağıdaki tabloda ana başlıklar halinde karşılaştırılmaktadır:

KRİTRLER & UYGULAMALAR	JAPONYA	ABD	YENİ ZELANDA	BANGLADEŞ	FİLİPİNLER
Yasal Çerçeve ve Politikalar	Engelliler temel afet yasasında özel kategori; 2013'ten itibaren **belediyelere engelli tahliye listesi hazırlama zorunluluğu** reconstruction.go.jp. Refah amaçlı tahliye merkezleri için hükümet kılavuzları (2016) reconstruction.go.jp	ADA (1990) ile **erişilebilir acil hizmetler yasal zorunluluk**; 2006 Post-Katrina Reformu ile FEMA'da Engelli Koordinatörü ataması fema.gov. "Whole community" politikası, her aşamada engelli entegrasyonu öngörür.	NZ Engellilik Stratejisi (2016) engellileri tüm politikalara dahil eder; Ulusal Afet Direnç Stratejisi (2019) **kapsayıcılık ilkesini** vurgular tandfonline.com. Yerel CDEM yasaları, savunmasız grupların planlamaya dahilini şart koşar.	Engelli Hakları Yasası (2013) **afette öncelik** maddesi içerir hpod.law.harvard.edu; Afet Yönetimi Yasası engellileri "savunmasız grup" olarak tanımlar. Yerel afet komitelerine engelli temsilci katılımı teşvik edilir.	Engelli Magna Carta (RA 7277) **DRRM'de eşit katılım** hakkını güvenceye alır maketherightreal.net; DRRM Yasası (2010) toplum temelli yaklaşımda engellileri kapsar. Her belediyede Engelli İşleri Ofisi (PDAO) kurulması zorunlu.
Risk Azaltma & Hazırlık	**Düzenli tatbikatlar** (okullarda, kurumlarda engelli katılımıyla). Kişisel tahliye kartları ve bireysel planlar uygulanıyor. Komşu destek programları mevcut. **Multi-format** eğitim materyalleri (braille haritalar, basit dil kılavuzlar).	FEMA'nın **kapsayıcı planlama kılavuzları** (FNSS vb.) vardır. Engelliler için hazırlık kampanyaları (destek ağı kurma, ilaç stoklama). **Toplum farkındalığı**: Afet hazırlık ayı etkinliklerine engelli STK'lar dahil.	**Toplum temelli hazırlık:** Okullarda engelli çocuklara afet eğitimi naturalhazards.govt.nz. Kurumlarda PEEP (kişisel tahliye planı) hazırlanması yaygın. Düzenli deprem/tsunami tatbikatlarında engelliler de rol alıyor.	**Toplum temelli DRR** projeleri (Gaibandha modeli – engelli öz yardım gruplarının eğitimi (cbm-global.org). Köy seviyesinde farkındalık toplantıları, engelli bireylere özel afet çantası hazırlama eğitimleri. Geleneksel bilgi (aile/komşu desteği) ve yenilikçi eğitim bir arada.	**Kapsayıcı eğitimler**: Ulusal/yerel düzeyde engellilere afet bilinci atölyeleri. **Engelli gönüllü eğitimi** (örn. Cebu'da ilk yardım kursları). Her yıl ulusal tatbikatlara engelli gruplar aktif katılıyor. **IEC malzemeleri** işaret dili ve Braille ile destekleniyor maketherightreal.net.
Tahliye Planları & Barınma	**Erişilebilir tahliye:** Binalarda rampalar, *görevlendirilmiş komşu/gönüllü desteği.* **Refah tahliye merkezleri**: Engelli/yaşlıya uygun özel barınaklar (sağlık personeli, bölmeler) reconstruction.go.jp. 2011 sonrası bu merkezlerin sayısı artırıldı.	**Erişilebilir tahliye:** Şehirler planlarında engelli ulaşımını içerir (lift'li otobüs vs.). **Genel barınaklar ADA uyumlu** olmak zorunda – rampalar, engelli WC, özel ihtiyaçlar için alan fema.govfema.gov. FNSS ile barınaklarda destek hizmetleri (ör. kişisel bakım yardımcısı temini) planlanır.	**Kapsayıcı tahliye:** Yüksek katlılar için özel ekipler, mahalle bazında engelli listeleri. Bölgesel CDEM planları engelli tahliye senaryoları içerir. **Barınaklar:** Kızılhaç ile iş birliği, seyyar rampalar, gerekirse engelliye evde destek (tercih eden ayrılmıyor).	**Toplum destekli tahliye:** Gönüllüler engellileri evden alıp sığınağa götürüyor (örn. Sandwip Adası motor-taksi ekibi) theworld.org. Yeni siklon sığınakları **rampalı ve engelli WC'li yapılmakta.** Tekneyle kurtarma ekipleri evde kalan ağır engellileri tahliye ediyor. Barınma kamplarında engelliler aileleriyle tutuluyor, ayrı alanlar sağlanıyor.	**Haritalama ve yönlendirme:** Engelli bireyler önceden mahalle bazında tespit edilip tahliye araçlarına yönlendiriliyor. T**ahliye merkezleri** iyileştiriliyor – okul/kapalı salonlara rampalar eklendi. Geçici barınaklarda engelli ve refakatçilerine yakın çadır yerleşimi yapılıyor. Yeni yasa tasarısı ile tüm kalıcı sığınaklara erişilebilirlik şartı planlanıyor.

KRİTRLER & UYGULAMALAR	JAPONYA	ABD	YENİ ZELANDA	BANGLADEŞ	FİLİPİNLER
Erişilebilirlik & Bilgilendirme	**Çoklu uyarı sistemi:** TV erken uyarıları sesli+altyazılı sunuluyor. Sirenler, flaş ışıkları, anonslar bir arada kullanılıyor. Tahliye merkezlerinde sade dilli yazılı bilgi + sesli anons ikilisi uygulanıyor reconstruction.go.jp. Yabancılar ve engelliler için İngilizce bilgilerin sağlanması örnekleri mevcut.	**Evrensel iletişim:** Acil cep telefonu uyarıları (WEA) işitme engellilere uygun. TV'de tüm acil altyazı ve işaret dili yaygın. Radyo mesajları görme engelliler için kritik. FEMA, e**ngelli erişimli iletişim cihazları** bulunduruyor (DRC'lerde Braille, işitme cihazı vb.) fema.gov. ASL tercümanları afet brifinglerinde her düzeyde hazır.	**Kapsayıcı iletişim:** Ulusal yayınlarda işaret dili tercümanları bulunduruluyor (özellikle afet/COVID brifingleri). Uyarılar SMS ve mobil uygulamalarla destekleniyor. Braille materyal örnekleri (afet broşürleri) dağıtılıyor. Yerel gönüllüler görsel/işitsel engelliler için mahalle bazında özel uyarı düzenekleri geliştirdi.	**Yerel & geleneksel:** Bayrak, davul gibi yerel uyarılar işitme engelliler için yetersiz kalınca ışıklı uyarılar eklendi. **SMS uyarı sistemi** devrede ama veri eksikliği var. Radyo, cami hoparlörü gibi kanallar yoğun kullanılır. Bilgilendirme afişleri resimli ve basit metinli. Engelli verilerinin toplanması ve iletimi geliştiriliyor (Washington Group soruları önerildi) hpod.law.harvard.eduhpod.law.harvard.edu.	**Çok formatlı bilgilendirme:** TV'de ve resmi açıklamalarda daima işaret dili tercümanı maketherightreal.net. Toplu SMS uyarıları (Engelli veri tabanına kayıtlı kişilere). **Eğitim materyalleri:** Braille el kitapları, piktogramlı broşürler. Sosyal medyada işaret dilli afet bilinci videoları. Halk tatbikatlarında engelli gereksinimleri anonslarla belirtiliyor.
Yerel Yönetim & STK Rolü	**Belediyeler** engelli kayıtlarını tutar, komşuluk dayanışmasını örgütler. Özel sektör (Toyota vb.) gönüllü ekipler engelli odaklı eğitim alır. STK'lar (Japon Engelliler Fed.) afet destek merkezleri kurarak koordinasyon sağlar. Toplum geneli engelliye yardım etme kültürü yüksek.	**Eyalet/ilçe düzeyi** engelli danışma kurulları yaygın. Kızılhaç **barınak işletiminde** engelli ihtiyaçlarını kapsar. STK'lar (Partnership for Inclusive Disaster Strategies vb.) politika ve dava yoluyla baskı oluşturur. FEMA Engelli Danışmanları yerelde yönetime destek verir fema.gov. **Kamu-özel-STK** iş birliğiyle tatbikat ve eğitimler düzenlenir.	**Yerel CDEM ofisleri** engelli dernekleriyle çalışır (danışma grupları). Christchurch deneyimiyle **yeniden yapılanmada STK**'lar (Engelli Federasyonu vb.) aktif rol aldı. Engelli hak savunucuları yeniden inşa standartlarına katkı verdi. Kızılhaç & community trust'lar engelli odaklı yardım projeleri yürütüyor.	**Yerel komiteler** engelli üyeler içerir. Belediyeler-STK'lar protokollerle iş birliği yapar (Gaibandha'da belediye + CDD modeli). Gönüllü ağları (komşu gençler, akrabalar) kritik rol oynar theworld.org. **Ulusal STK'lar** (CDD, HI) kapsayıcı DRR pilotlarını yaygınlaştırır. BM ajansları ve hükümet, engelli dernekleriyle veri ve planlama toplantıları yapıyor.	**Çok paydaşlı ağlar** (Cebu DiDRR Network gibi) engelli STK'ları ile yerel yönetimi bir araya getiriyor maketherightreal.net. Her LGU'da Engelli Ofisi afet planına katkı sunuyor. Engelli federasyonları, afet fonlarının dağıtımı ve izlenmesinde söz sahibi. STK'lar (HI, Deaf Assoc.) sahada erişilebilirlik denetimleri yapıp raporluyor.

Kaynaklar: Yukarıda sunulan bilgilerin derlenmesinde ilgili ülkelerin resmi raporları, uluslararası kuruluş dokümanları ve iyi uygulama örnekleri derlemeleri kullanılmıştır. Belirtilen rakamlar ve uygulama detayları referanslarıyla birlikte sunulmuştur. Örneğin Japonya için (reconstruction.go) (jpreconstruction.go.jp), ABD için (fema.govfema.gov), Yeni Zelanda için (tandfonline.com), Bangladeş için (hpod.law.harvard.edutheworld.org) ve Filipinler için (maketherightreal.net) gibi kaynaklar incelenmiştir. Bu karşılaştırma, Türkiye'de geliştirilecek engelli odaklı afet politikaları için farklı ülkelerden alınabilecek örnek uygulamaları özetlemektedir. Her ülkenin kendi koşullarına uygun geliştirdiği bu önlemler, **"Afetlerde engelli hakları ve güvenliği"** konusunda evrensel düzeyde ortaya çıkan ortak ilkeleri de yansıtmaktadır. Böylece proje kapsamında Türkiye için uygulanabilir stratejiler belirlerken bu iyi örneklerden yararlanmak mümkün olacaktır.

1. Ortak Güçlü Alanlar:

- Tüm ülkelerde engelli bireylerin afet sürecine dahil edilmesi yönünde bir yasal zemin ve stratejik belge mevcuttur.
- Yerel yönetimlerin planlamalarında engellilere özel önlemler tanımlanmıştır.
- Risk iletişimi ve erken uyarı sistemlerinde erişilebilirliğe dair çözümler üretilmiş, özellikle Yeni Zelanda ve Japonya gibi ülkelerde çok dilli ve çok formatlı bilgilendirme araçları kullanılmıştır.
- Tahliye süreçlerinde refakatçi mekanizmaları, kişisel acil durum planları, gönüllü komşu sistemleri gibi sosyal destek mekanizmaları aktif hale getirilmiştir.

2. Öne Çıkan Farklılaşmalar:

- Japonya ve ABD, ileri teknoloji ve merkezi veri sistemleri ile desteklenmiş sistemler geliştirmişken, Bangladeş ve Filipinler gibi ülkeler daha çok toplum temelli, düşük maliyetli çözümlere yönelmiştir.
- ABD ve Yeni Zelanda'da bireysel düzeyde planlama (PEEP) yaygınken, Bangladeş ve Filipinler'de yerel komiteler ve gönüllü ağlar öne çıkmaktadır.
- Filipinler, afet sonrası yeniden inşada kadın engelliler için özel sosyal hizmet modelleri geliştirmiştir.

3. Türkiye İçin Stratejik Çıkarımlar:

- Türkiye’de afet yönetimi mevzuatı, engelli bireylerin özel durumunu henüz yeterince kapsamamaktadır. Bu nedenle afet yasaları ve yönetmelikleri, engellilere özgü tanımlamalarla güncellenmelidir.
- Engelli bireyler için refakatçi sistemleri, evde bakım alan bireylerin tahliye planlarının önceden yapılması, yerel gönüllü ağları gibi uygulamalar pilot bölgelerde test edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Türkiye’de engellilik temelli afet verisi eksiktir. Japonya örneğindeki gibi, mahalle düzeyinde engelli birey listeleri oluşturulmalı ve bu bireylerin tahliye, barınma, iletişim ihtiyaçları önceden haritalanmalıdır.

TÜRKİYE'YE YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ

1. Mevzuat Geliştirme:

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Kanunu'na engelli bireylerin risk altında olduğu açıkça belirtilmeli ve müdahale, tahliye ve barınma planlarında engelliler için özel önlemler tanımlanmalıdır.
- Belediyelere, afet öncesi engellilik haritalaması yapma ve bireysel plan hazırlama yükümlülüğü verilmelidir.

2. Refakatçi Temelli Tahliye ve Barınma Sistemleri:

- Japonya'da uygulanan 'refakatçi eşleştirme' sistemi Türkiye'de yaygınlaştırılmalı; bu sistem afet öncesi mahalle temelli uygulanmalıdır.
- Tahliye merkezleri evrensel tasarım ilkelerine uygun hale getirilmeli; mobil rampalar, işaret dili desteği, mahremiyet alanları, ilaç dolapları gibi hizmetler standartlaştırılmalıdır.

3. Topluluk Temelli Dayanıklılık Modelleri:

- Bangladeş ve Filipinler'deki gibi gönüllü komşuluk sistemleri desteklenmeli, engelliler afet gönüllüsü olarak eğitilmeli ve planlama süreçlerine katılımı teşvik edilmelidir.
- Muhtarlık ve belediye iş birliğiyle 'engelli afet temsilcisi' modeli oluşturulabilir.

4. Erişilebilir Bilgilendirme ve Uyarı Sistemleri:

- Görsel, işitsel ve dokunsal formatlarda çoklu uyarı sistemleri geliştirilmeli; kamu yayınlarında işaret dili ve sade dil zorunlu hale getirilmelidir.
- Afet anında kullanılacak mobil uygulamalar ve SMS sistemleri WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) standartlarına uygun hale getirilmelidir.

TOPLUMSAL KATILIM, EŞİTLİK VE HAK ODAKLI YAKLAŞIM

Birleşmiş Milletler'in temel ilkelerinden biri olan **"hiç kimseyi geride bırakmama"** yaklaşımı, engelli bireylerin afet yönetimi süreçlerine aktif katılımını bir lütuf değil, bir hak olarak görür. Engelli bireylerin sadece korunması değil, aynı zamanda sürecin karar alıcı aktörleri haline getirilmesi gerekir.

Engellilik bir zayıflık değil, çeşitliliğin parçası olarak görülmelidir. Afet planları; mühendislik çözümleri kadar toplumsal duyarlılığı, eşitliği ve kapsayıcılığı da merkezine almalıdır. Bu doğrultuda:

- Afet yönetimi birimlerinde engelli bireylerin temsil hakkı tanınmalı,
- Süreçlerde toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik ve etnik kimlik gibi eşitsizlik üreten faktörler göz önünde bulundurulmalı,
- İnsan onurunu esas alan yaklaşımlar geliştirilmelidir.

SONUÇ

Afetler karşısında toplumsal dayanıklılık ancak en kırılgan bireylerin güçlendirilmesiyle mümkün olabilir. Bu çalışma, farklı ülkelerin deneyimlerinden yola çıkarak, engelli bireylerin afet yönetimine aktif ve eşit katılımının ne denli yaşamsal olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Japonya'dan Filipinler'e, ABD'den Bangladeş'e kadar uzanan bu kıyaslamalı yolculuk bize göstermektedir ki; coğrafya, gelir seviyesi veya yönetim modeli ne olursa olsun, insan onuruna dayalı bir afet yönetimi mümkündür.

Türkiye için bu rapor, sadece bir durum tespiti değil; aynı zamanda bir eylem çağrısıdır. Engelli bireylerin sadece korunması değil, afet yönetimi süreçlerinin öznesi olmaları için gereken tüm politika araçları mevcuttur. Artık ihtiyaç olan şey, siyasi irade, yerel uygulama gücü ve toplumsal duyarlılığın eşgüdümüdür.

“Hiç kimseyi geride bırakmamak” ilkesi, bir temenni değil; yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur.

Kaynaklar: Yukarıda sunulan bilgilerin derlenmesinde ilgili ülkelerin resmi raporları, uluslararası kuruluş dokümanları ve iyi uygulama örnekleri derlemeleri kullanılmıştır. Belirtilen rakamlar ve uygulama detayları referanslarıyla birlikte sunulmuştur. Örneğin Japonya için (reconstruction.go) (jpreconstruction.go.jp), ABD için (fema.govfema.gov), Yeni Zelanda için (tandfonline.com), Bangladeş için (hpod.law.harvard.edutheworld.org) ve Filipinler için (maketherightreal.net) gibi kaynaklar incelenmiştir. Bu karşılaştırma, Türkiye’de geliştirilecek engelli odaklı afet politikaları için farklı ülkelerden alınabilecek örnek uygulamaları özetlemektedir. Her ülkenin kendi koşullarına uygun geliştirdiği bu önlemler, **“Afetlerde engelli hakları ve güvenliği”** konusunda evrensel düzeyde ortaya çıkan ortak ilkeleri de yansıtmaktadır. Böylece proje kapsamında Türkiye için uygulanabilir stratejiler belirlerken bu iyi örneklerden yararlanmak mümkün olacaktır.

Bu rapor Avrupa Birliği’nin mali desteğiyle “Sivil Katılım Hibe Programı” kapsamında hazırlanmıştır. Bu rehber’in içeriği yalnızca Türkiye Sakatlar Derneği sorumluluğundadır, UNDP ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.